

Častěji připomínané změny hlásek v proudu řeči - výpis

důvod - koartikulace

jejich poznání - diachronně (dnes se jeví jako alternace v rámci morfonému) x synchronně (dosud probíhající, zachytitelné např. srovnáním pečlivější a méně pečlivé výslovnosti - POZOR! Synchronně nejde o to, že se něco píše a "čte se to jinak").

OBECNĚ

paradigmatické x syntagmatické

fonologizace - defonologizace

změna kombinatorní x spontánní

obligatorní x fakultativní x sporadická

mutace (změní se celý systém)

kontaktní x distantní + vliv předělu jako jednotky

(důsledkem může být vznik sekundární artikulace a dvojité artikulace)

tautosylabické x heterosylabické spojení hlásek

TYPY ZMĚN

Vzájemné uzpůsobování

- základní typy

asimilace - sblížení; lze lišit asimilace x akomodace (mění varianty fonému)

progresivní x regresivní, úplná (totální) x částečná (parciální)

- dvojitá (z obou stran)

- vzájemná

- na dálku = metatonie, umlaut, popř. perifonie

- sandhi

- vokální harmonie

diferenciace - zvětšení rozdílu, např. v rámci diftongu (Bein = bajn)

asimilace x disimilace

- důsledky vzájemného působení (vč. vlivu předělu jako fonému)

(často v zásadě možné jak mezi konsonanty, tak mezi vokály)

sonorizace x nesonorizace

palatalizace x depalatalizace

labializace x delabializace

přehláska (umlaut)

ablaut (stupňování samohlásek)

úžení samohlásky x rozšiřování samohlásky

ztráta jotace

monoftongizace x diftongizace

krácení x dloužení

vokalizace x konsonantizace

velarizace

faryngalizace

afrikace

asibilace

Vkládání

epenteze
anaptyxe
hiátová hláska
proteze
(svarabhaktický vokál)
geminace
reduplikace

Vypouštění

elize
apokopa
synkopa
kontrakce
redukce
náhradní dloužení
haplologie (stipipendium)

Jiné

metateze - nikoli bezprostředně sousedící
inverze - mezi sousedícími hláskami

Historická mluvnice uvádí někdy další typy změn, je pravděpodobné, že pro jazyky nám geneticky, typologicky a geograficky vzdálené budou existovat další možnosti.